

Наша Слова

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 21 (1172) 21 ТРАЎНЯ 2014 г.

Беларуская мова павінна быць асноўнай

13 траўня падчас прэс-канферэнцыі мітрапаліт Павел выказаўся адносна беларускай мовы: *"Наведваючы агульнаадукацыйныя школы, я бачыў, што там ёсць класы беларускай мовы, ёсць класы рускай мовы, - сказаў кіраўнік БПЦ, - Зусім нядаўна я быў у Слоніме, спытаў, на якой мове ідзе асноўнае выкладанне. Кажуць, што асноўнае выкладанне ідзе на беларускай мове, але ёсць і кнігі на рускай мове. Гэта існуе ва ўсіх епархіях, дзе я быў, і гэта звычайна"*.

"Я думаю, гэта правільна, у Беларусі, безумоўна, асноўнай мовай павінна быць беларуская", - падкрэсліў мітрапаліт Павел.

Патрыяршы экзарх, па яго словах, беларускую гаворку разумее, але пакуль не валодае мовай настолькі, каб размаўляць на ёй. Ён паведаміў, што набыў дапаможнік па беларускай мове і "некалькі разоў яго адкрываў", аднак часу на падрабязнае знаёмства, да прыкладу, з беларускай лі-

таратурай у яго не шмат.

У праваслаўнай царкве няма такога паняцця, як кананічная мова, таму набажэнствы і пропаведзі могуць ісці на любой даступнай пастве мове. *"Усе місіянеры вывучалі мясцовую мову, потым рабілі на яе пераклад Евангелля, малітоўніка і прапаведзвалі, гэта звычайна"*, - запэўніў мітрапаліт.

Ён адзначыў, што раней адзін менскі святар ужо спрабаваў праводзіць наба-

жэнствы выключна на беларускай мове, аднак гэта адпудзіла тую частку вернікаў, якая яе недастаткова разумела. Тым не менш, калі праваслаўныя вернікі Беларусі захочуць мянушка "цыганы". Бацька быў скрыпачом-самавукам, іграў полькі і кадрылі. Музыка здымалася бабур-цыганкі і бацькі ўнаследаваў і Адам.

У 1914 годзе Адам Русак скончыў Пясочнаўскую пачатковую школу. Працаваў на гаспадарцы. У 1922 г. паступіў у Менскі будаўнічы тэхнікум. Тэхнік з яго не выйшаў. Ён больш хадзіў па тэатрах і рэстаранах, каб паслухаць музыку, чым сядзеў над царцямі. У хуткім часе пакінуў вучобу. У

Еўрарадыё.

110 гадоў з дня нараджэння Адама Русака

Адам Герасімавіч РУСАК (11(24).05.1904, в. Пясочнае Ігуменскага павета Менскай губерні, цяпер Капыльскі раён Менскай вобласці-21.3.1987, г. Менск, пахаваны ў в. Пясочнае Капыльскага раёна), пэнт-песеннік. Член СП Беларусі з 1939. Заслужаны работнік культуры Беларусі (1964).

Бацька, Герасім Сямёнавіч, і маці, Марыя Ігнатаўна, не мелі сваёй зямлі, парабкавалі ў паноў і вясковых багацеяў. Дзед, па бацькавай лініі, Сымон Русак адслужыў 15 гадоў у царскай арміі, атрымаў надзел - дзесяціну зямлі, пабудаваў хату, ажаніўся з цыганкай Марыяй. Адсюль і пайшла вясковая мянушка "цыганы". Бацька быў скрыпачом-самавукам, іграў полькі і кадрылі. Музыка здымалася бабур-цыганкі і бацькі ўнаследаваў і Адам.

У 1914 годзе Адам Русак скончыў Пясочнаўскую пачатковую школу. Працаваў на гаспадарцы. У 1922 г. паступіў у Менскі будаўнічы тэхнікум. Тэхнік з яго не выйшаў. Ён больш хадзіў па тэатрах і рэстаранах, каб паслухаць музыку, чым сядзеў над царцямі. У хуткім часе пакінуў вучобу. У

1925-30 гг. вучыўся ў Менскім музычным тэхнікуме, іграў у сімфанічным аркестры Беларускага радыё і адначасова служыў музыкантам у Чырвонай Арміі (1928-30). У 1930-34 вучыўся ў Ленінградскай кансерваторыі па класе скрыпкі і валторны. Адначасова з 1932 года і пасля заканчэння кансерваторыі працаваў салістам аркестра Ленінградскага малага акадэмічнага тэатра оперы і балета. У 1942-44 гг. разам з тэатрам эвакуяваны ў Арэнбург. З 1949 года працаваў салістам аркестра Белдзяржфілармоніі. З 1959 года пенсіянер рэспубліканскага значэння.

Першы верш А. Русака "Мая песня" апублікаваны 27 траўня 1927 года ў часопісе "Чырвоны сейбіт". Больш рэгулярна пачаў друкавацца з 1932 года ў часопісах "Польмя рэвалюцыі", газетах "Звязда", "Літаратура і мастацтва". У 1940 годзе быў падрыхтаваны да друку першы яго зборнік "На родных палетках", але вайна перашкодзіла яго своєчасаву выданню. Ён убачыў свет толькі ў 1946 г. Адам Русак - аўтар зборнікаў паэзіі "Песні і

вершы", "Песні" (на рускай мове), "Пад голас баяна", "Толькі з табою", "Звонкія крыніцы", "Закрасуйся, Нёман", "Песні на словы А. Русака", "Засцілайце сталы", "Песні радасці" і інш. Выдаў кнігі вершаў для дзяцей "У Буслаўцы", "Добра ведаю ўрок". У пачатку творчага шляху А. Русак не ставіў за мэту пісаць песні, але кампазітары самі звярталі ўвагу на яго вершы. Паступова ён стаў прафесійным паэтам-песеннікам.

Абясмерціла імя Адама Русака песня "Бывайце здаровы, жывіце багата...", напісаная І. Лобанам на яго словы.

Вікіпедыя.

Хочам хакею па-беларуску

Грамадскае аб'яднанне

"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"

220034, г. Мінск вул. Румянцава, 13, тэл. 284-85-11, рэжыковы рахунак № 3015741233011 у ЦБП №539 ААТ "Белінвестбанк", г. Мінска, код 739

12 мая 2014 г. № 40

Старшыня Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерэдыёкампаніі Рэспублікі Беларусь
Г. Б. Давыдзьку
220870, г. Мінск, вул. Макаёнка, 9

Паважаны Генадзь Браніслававіч!

У нашу арганізацыю паступаюць скаргі ад прыхільнікаў і заўзятараў хакею на тое, што тэлэтрансляцыі і аналітычныя спартыўныя праграмы з хакейнага першынства свету вядуцца на мове суседняй дзяржавы, а беларуская мова - мова краіны-гаспадары чэмпіянату свету - ігнаруецца. Просім Вас неадкладна выправіць гэтае становішча і даць указанне ўсім тэлекаментатарам весці тэлэтрансляцыі на дзяржаўнай беларускай мове.

У шматлікіх неафіцыйных гутарках і размовах з замежнымі калегамі беларускім заўзятарам, журналістам, супрацоўнікам сістэмы Міністэрства замежных спраў даводзіцца, прыніжаючы годнасць краіны-гаспадары чэмпіянату, тлумачыць, быццам нашыя тэлежурналісты не дастаткова валодаюць беларускай мовай. Але ж гэта не так. Такое недарэчнае становішча моцна псуе міжнародны імідж Рэспублікі Беларусь як незалежнай краіны і ў вачах прадстаўнікоў шматлікіх замежных СМІ і ў вачах турыстаў - аматараў хакею з іншых краін. Спадзяёмся, што Вы ўважліва слухалі Пасланне Кіраўніка нашай краіны да беларускага народа і Нацыянальнага сходу 22 красавіка 2014 г. і падзяляеце яго меркаванне: "Калі мы развучымся гаварыць на беларускай мове, мы перастанем быць нацыяй".

З павагай,

Старшыня ТБМ

ISSN 2073-7033

А.Трусаў

"Будзьма!"

26 траўня (панядзелак)
адбудзецца "Гісторыя ў падзеях і малюнках"
з **Алегам Трусавым**
Пачатак - 18. 00 гадзін.
Румянцава, 13 Уваход вольны.

АЛЯКСАНДРУ ГРУДЗІНУ - 60

Аляксандр Пятровіч ГРУДЗІНА нарадзіўся 23 траўня 1954 года ў горадзе Шклове Магілёўскай вобласці. У 1977 годзе скончыў Беларуска-сельскагаспадарчую акадэмію па спецыяльнасці інжы-

нер - механік. Працаваў у Шклоўскай райаграпрамтэхніцы, Шклоўскім райкаме КПБ. З 1991 па 2013 год выкладчык Шклоўскага дзяржаўнага прафесійнага ліцэя №12.

Вядучы краязнавец у Шклове. Удзельнічаў у падрыхтоўцы да друку буклета "Шклоў, Шклоўскі раён Шлях праз стагоддзі" Мінск, 2007 год.

Аўтар дзвюх кніг, шэрагу навуковых артыкулаў. Неаднаразова друкаваўся ў перыядычных выданнях: у "Настаўніцкай газеце", "Нашым слове", "Краязнаўчай газеце", "Могілевскіх вестях", рэдакцыйнай газеце "Ударны фронт", аматарска-пазнавальна-аналітычных газетах "Шклоўскія навіны" і "Шклоў інфо".

Аўтарская праграма "Шклоў - гісторыя і сучаснасць", распрацавана А. Грудзінам і разлічаная на вучняў

старэйшых класаў, зацвержана Магілёўскім абласным інстытутам павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіраўнічых работнікаў і спецыялістаў адукацыі 6.06.2002 года.

Удзельнічаў у стварэнні пакоя баявой і працоўнай Славы Шклоўскай райаграпрамтэхнікі і гісторыка - краязнаўчага музея Шклоўскага дзяржаўнага прафесійнага ліцэя №12. Неаднаразова ўдзельнік міжнародных і рэгіянальных навукова - практычных і краязнаўчых канферэнцый. Удзельнік Першага з'езду беларусаў свету (Менск, 1993 год). Сябар ГА "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" і ГА "Магілёўскі абласны гістарычна-патрыятычны пошуковы клуб "ВІККРУ". Прозвішча А. Грудзіна згадваецца ў кнізе "Кто есть кто в Республике Беларусь". Дыпламант конкурсу "За лепшы твор аб Радзіме" газеты "Шклоў-інфо" (2009 год).

Вікіпедыя.

(Пра А. Грудзіну чытайце на ст. 4.)

Не, не ў тым сэнсе, што пакласці на паліцу з акамянеласцямі. Размова ідзе пра музей мовы ці музей беларускай мовы, які можна адкрыць у Беларусі.

У чытача можа ўзнікнуць натуральнае пытанне: а што можна выстаўляць у такім музеі? Словы? Гукі?

Дарэчы, можна і іх, прычым робіцца гэта больш чым у сарака пяці такіх музеях па ўсім свеце. Дакладней, 45 іх было ў 2009 годзе, паводле даследавання моўных музеяў Нарвежскага культурнага цэнтру. Лічыцца, што зараз мода на такія ўстановы. У згаданым даследаванні адзначалася, што на момант справядзачы планавалася стварыць яшчэ восем музеяў.

Першы музей мовы адчыніўся ў 1927 годзе ў Аўстрыі, гэта быў музей эсперанта. Наступны - пасля доўгага перапынку - у 1975 годзе, музей мовы афрыкаанс у Паўднёвай Афрыцы.

Вылучаюць некалькі тыпаў музеяў мовы. Адны з іх прысвечаны моўнай разнастайнасці ва ўсім свеце. Гэткі, напрыклад, Міжнародны музей моваў у Даніі. Таксама распаўсюджаны музеі, гэта якіх - мінарытарная мова, напрыклад музей аксітанскай мовы ў Італіі. Наступны тып - музеі нацыянальнай мовы пэўнай краіны. Напрыклад, ва Украіне існуе музей гісторыі ўкраінскай мовы, які месціцца ў вёсцы Матвееўна Вільнянскага раёна Запарожскай вобласці. Да гэтага ж тыпу належыць і, напэўна, найбольш вядомы і вялікі моўны музей - музей партугальскай мовы ў Сан Паўлу, Бразілія.

Гэты музей быў адкрыты на трох паверхах былой чыгуначнай станцыі ў 2006 годзе на плошчы 4333 квадратныя метры. Менавіта на той станцыі многія эмігранты ўпершыню аказаліся ў партугаламоўным асяроддзі.

Вылучаюць і чацвёрты тып, хаця ён ахоплівае музеі, якія пакуль існуюць у лепшым выпадку ў пракце, - гэта музеі так званых сусветных моў: англійскай, кітайскай і іншых.

Прыналежнасць музея да пэўнага тыпу можа мяняцца. Напрыклад, музей афрыкаанс ствараўся ў рэчышчы ідэалогіі

Беларускую мову - у музей!

Дзяніс Тушынскі

афрыканерскага нацыяналізму, аднак пасля краху апартэіду музей павярнуўся тварам да шматмоўнасці і шматкультурнасці.

Які тып музея патрэбны Беларусі? Верагодна, спалучэнне музея беларускай мовы і мовы ўвогуле. Што датычыцца моваў увогуле, то адпаведныя выставы змогуць узбудзіць цікавасць да моўных пытанняў у прынцыпе, зацікавіць наведвальнікаў ідэяй моўнай разнастайнасці.

Але галоўнай мэтай бачыцца папулярызаванне беларускай мовы. Таксама пашырэнне ведаў пра беларускую мову і мовы ўвогуле, стымуляцыя навуковых даследаванняў у галіне моўнага адраджэння і моўнай разнастайнасці. У нас

Вялікая галерэя музея партугальскай мовы. Злева - 106-метровы праекцыйны экран, стэнды ў цэнтры распаўядаюць (у тым ліку пры дапамозе дысплэяў) пра мовы, якія наўплывалі на бразільскі варыянт партугальскай мовы, а таксама пра партугальскую мову ў свеце. Направа - экспазіцыя пра гісторыю развіцця партугальскай мовы.

Праекцыйны экран

ёсць літаратурныя музеі, таму варта, каб музей мовы не дубляваў іх, а вылучаўся арыгінальнасцю

Якім чынам музей можа спрыяць папулярызаванню мовы? Ён мусіць паказаць наведвальнікам, што беларуская мова задавальняе іх патрэбы: патрэбы ў багаці сродкаў самавыяўлення на мове, у прыгажосці, у разнастайнасці, патрэбу ў гонары за сваю гісторыю і іншыя.

Каб быць папулярным, трэба каб патрэбам наведвальніка адпавядаў і сам музей. Адной з такіх патрэб з'яўляецца патрэба ў здзіўленні. Дапусцім,

як прапаноўваць праекціроўшчыкі музея англійскай мовы ў Вінчэстэры, там павінна быць "скарбніца" - хай невялікі, але ўнікальны збор артэфактаў, якія датычацца мовы. Гэта могуць быць сярод іншага першыя запісы галасу чалавека, які прамаўляе па-беларуску, запісы выступаў вядомых беларусаў і інш.

Калі ў музеі будуць матэрыяльныя артэфакты, то натуральна, што ён павінен мець сваё памяшканне, а не быць музеем-сайтам. Музей у будынку стане арыгінальным навукова-забаўляльным комплексам, месцам інтэлектуальнага

адпачынку для ўсёй сям'і. Уласнае памяшканне даецца магчымасць стварыць на базе музея навукова-даследчы цэнтр моўнага адраджэння. Тут можна праводзіць сацыяльна-псіхалагічныя даследаванні, семінары і канферэнцыі, часовыя выставы.

Будынак дае шырокія магчымасці для задавальнення яшчэ адной патрэбы - патрэбы ў забаве. Для гэтага трэба адмовіцца ад канцэпцыі музея як месца, дзе ўсе толькі паважна ходзяць і глядзяць. Музей мае прапаноўваць як мага болей вар'янтаў уласнай актыўнасці. Гэта, напрыклад, могуць быць усялякія інтэрактыўныя моўныя гульні: разгадка значэнняў старажытных, слэнгавых і дзіцячых словаў, складанне вершаў, загадкі, анаграмы, крыжаванкі, паліндромы, расшыфроўка кодаў, пошук словаў унутры словаў і яшчэ шмат чаго іншага.

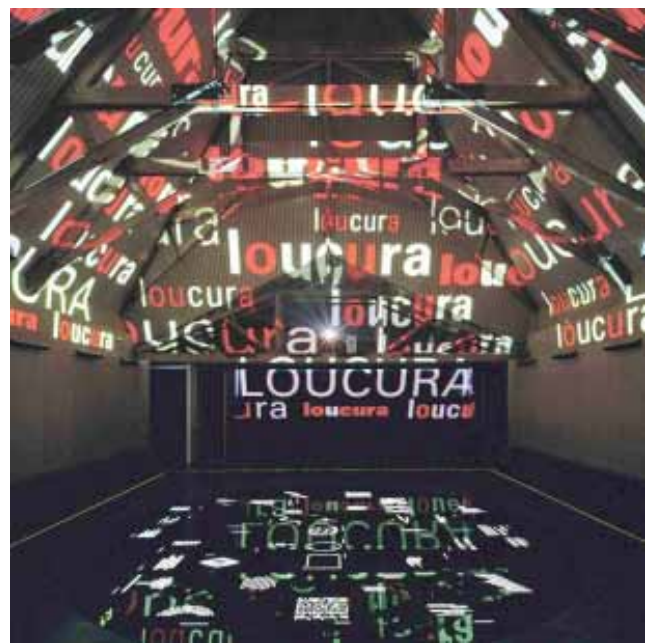
Яшчэ ўявіце, напрыклад, што наведвальнікі ўваходзяць у залу з вялікім інтэрактыўным 3D экранам, на якім бачаць фільм ці анімацыю пра нейкае беларускае месца ў розныя перыяды яго існавання. Пры гэтым яны чуюць рэканструкцыю маўлення месцічаў, могуць перажыць усю эвалюцыю мовы. Дотык да пэўнага персанажа на экране "правакуе" яго на размову.

У музеі партугальскай мовы, напрыклад, маецца праекцыйны экран даўжынёй 106 метраў (адзін з самых вялікіх у свеце), на які адначасова праектуецца 11 фільмаў. Там так-

якім тэксты і выявы праектуюцца на сцены, столь і падлогу ў музычным суправаджэнні. Сярод тэкстаў - творы партугаламоўных пісьменнікаў і паэтаў, тэксты вядомых песняў. Увогуле, мова ў гэтым музеі прадстаўлена як менавіта дынамічная культурная спадчына, а тэхнічныя сродкі выкарыстоўваюцца, каб адлюстраваць яе няспынную трансфармацыю.

З гэтага ж музея можна пазычыць і яшчэ адну ідэю - інтэрактыўную карту мовы, з якой наведвальнік можна атрымаць інфармацыю пра асаблівасці гаворак пэўнага рэгіёна. Музей у Сан Паўлу наведвае больш за 600.000 чалавек штогод. Аднак цікавыя забавы прапаноўвае і невялікі моўны музей.

Напрыклад, Нацыянальны музей мовы ў ЗША, які месціцца ўсяго ў трох пакоях, дае наведвальнікам магчымасць папрактыкавацца ў кітайскай каліграфіі, разгадка

Моўны планетарый у Музеі партугальскай мовы

У вялікай галерэі Музея партугальскай мовы

Частка экспазіцыі Нацыянальнага музея мовы (ЗША), прысвечаная развіццю сістэм пісьма

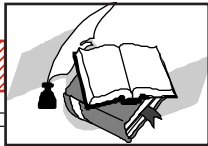
сама маецца так званы моўны планетарый. Гэта амфітэатр, у значэнняў індзейскіх словаў і г.д.

Будынак Музея партугальскай мовы

Паэтычны тыдзень на Лідчыне

Мінулы тыдзень на Лідчыне быў тыднем высокай беларускай паэзіі.

15 траўня ў раён завіталі паэты Леанід Дранько-Майсюк і Эдуард Акулін з прэзентацыяй 9-га нумара часопіса "Верасень", а таксама з прыгожым і чароўным беларускім словам, з мастацкімі і майстэрскімі вершамі і песнямі.

Першая паэтычная імпрэза адбылася ў адной з самых аддаленых ад Ліды школ, у вёсцы Ходараўцы. У школе не так шмат дзяцей, але тыя, якія былі на сустрэчы, аказаліся захопленымі ў палон Яе вялікасцю паэзіяй. А на працягу ўсёй сустрэчы панавала цёплая атмасфера вясковай школы і разуменне, што настаўнікі імкнуцца даць дзецям больш, чым таго патрабуе праграма, адысці ад падручніка ў бок штодзённага разумення і характара, і беларускай паэзіі.

Другая імпрэза адбылася ў 2-й СШ г. Бярозаўкі. Шмат разоў бывалі паэты на Лідчыне, а вось у Бярозаўку трапілі першы раз. Звязана гэта з тым, што арганізаваць паэтычную сустрэчу ў гарадской школе заўсёды цяжэй, чым у сельскай. Тут звычайна некалькі паралеляў, і патрэбныя большыя арганізацыйныя на-

маці Народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна. Вечарына прайшла ў форме акустычнага канцэрту, на якім бард Зміцер Бартосік прадставіў свой новы альбом "Дзве гітары", дзе сабраныя старыя расейскія песні і раманы Ал. Вярцінскага, У. Высоцкага, на словы С. Ясеніна, сла-

ларускую прастору мы набілі, бо ёсць яны вучні вучацца ў Бярозаўскай школе, якія чытаюць паэтычнае, што гэта за часопіс "Верасень", і што за паэты прыедуць, не спатрэбілася. І ў выніку ўсё прайшло бліскуча.

Як зазначыў Леанід Дранько-Майсюк пасля сустрэчы за маладымі бярозаўцамі, ён заўважыў сярод іх цікавасць да беларускай паэзіі, беларускай літаратуры і, па сутнасці, да беларускага слова, да роднай мовы.

- Я думаю, нашу бе-

з'яднала іх усе ў адным альбоме тое, што тэксты песень і раманаў перакладзены на беларускую мову, і зрабіў гэтыя пераклады Рыгор Барадулін. Мастацкае ж выкананне сп. Зміцера паланіла і дарослую, і моладзевую аўдыторыю.

Агулам жа за гэтыя дні да высокай беларускай паэзіі і роднай беларускай мовы дакранулася каля трох соцень маладых лідзян з пяці школ.

Яраслаў Грынкевіч.

Памёр Іван Казлоўскі

Сёмага траўня 2014 года пасля цяжкай працяглай хваробы не стала Івана Іванавіча Казлоўскага, выдатнага педагога-наватара, выкладчыка беларускай мовы і літаратуры лінгвагуманітарнага каледжа УА МДЛУ.

Казлоўскі І.І. нарадзіўся 13 ліпеня 1955 года ў в.Вішнявец Стаўбцоўскага раёна Менскай вобласці ў сялянскай сям'і. З 1962 па 1970 год вучыўся ў Вішнявецкай васьмігодцы, з 1970 па 1972 - у СШ № 1 г. Стоўбцы. Любоў да роднага слова прывяла яго на беларускае аддзяленне філалагічнага факультэта Менскага педагагічнага інстытута імя Максіма Горкага, дзе Іван спасцігаў педагагічную навуку ў такіх выдатных метадыстаў і навукоўцаў, як Ф.М. Янкуўскі, М.С. Яўневіч, Н.В. Гаўрош, А.А. Каляда і многіх іншых. З 1976 года, пасля заканчэння інстытута, восем гадоў Іван Іванавіч працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры Кіраўскай васьмігадовай школы Слуцкага раёна. Практычная работа канчаткова пераканала яго ў правільным выбары прафесіі, ён становіцца адным з лепшых настаўнікаў Слуцка. З 30 жніўня 1984 года і да канца жыцця яго жыццёвы і педагагічны лёс быў непарыўна звязаны з Менскім педагагічным каледжам №1 (з 2006 года - лінгвагуманітарны каледж). У гэтай установе ва ўсёй паўнаце разгарнуўся творчы педагагічны патэнцыял Івана Іванавіча Казлоўскага.

Зарэкамендаваў сябе працалюбівым, добрасумленным, творчым выкладчыкам. Характэрнай рысай яго педагагічнай дзейнасці былі пастаянны пошук, жаданне творча засвоіць усё новае і перадавае, выкарыстанне на ўроках апошніх дасягненняў перадавай педагогічнай навуцы, досведу лепшых настаўнікаў краіны. На

яго ўроках заўсёды было цікава, там панавала атмасфера творчасці, дабрыні, любові да роднай мовы, літаратуры, гісторыі. Досведам свёй работы ён шчыра дзяліўся з калегамі, часта праводзіў адкрытыя ўрокі для выкладчыкаў каледжа і слухачоў факультэта павышэння кваліфікацыі - выкладчыкаў сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў пры БДУ. Яго публікацыі з досведу работы неаднойчы друкаваліся на старонках "Настаўніцкай газеты", часопісаў "Народная асвета", "Беларуская мова і літаратура ў школе" і інш. У 1989 годзе загадам начальніка Галоўнага ўпраўлення сярэдняй прафесійнай адукацыі яму было прысвоена званне "Настаўнік-метадыст". За сваю самаадданую працу неаднойчы заахвочваўся ганаровымі граматамі, падзякамі, прэміямі (у 1987 годзе - Грамата МНА БССР). Доўгі час з'яўляўся старшынём ПЦК выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры каледжа і кіраўніком Менскага гарадскога аб'яднання выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры сярэдніх спецыяльных устаноў.

Іван Іванавіч быў прыкладным сям'янінам: добрым сынам для бацькоў, спагадлівым братам, любячым мужам для Раісы Валяр'янаўны, бацькам для цудоўных дачок Жаны і Алены, дзядулем для трох унукаў.

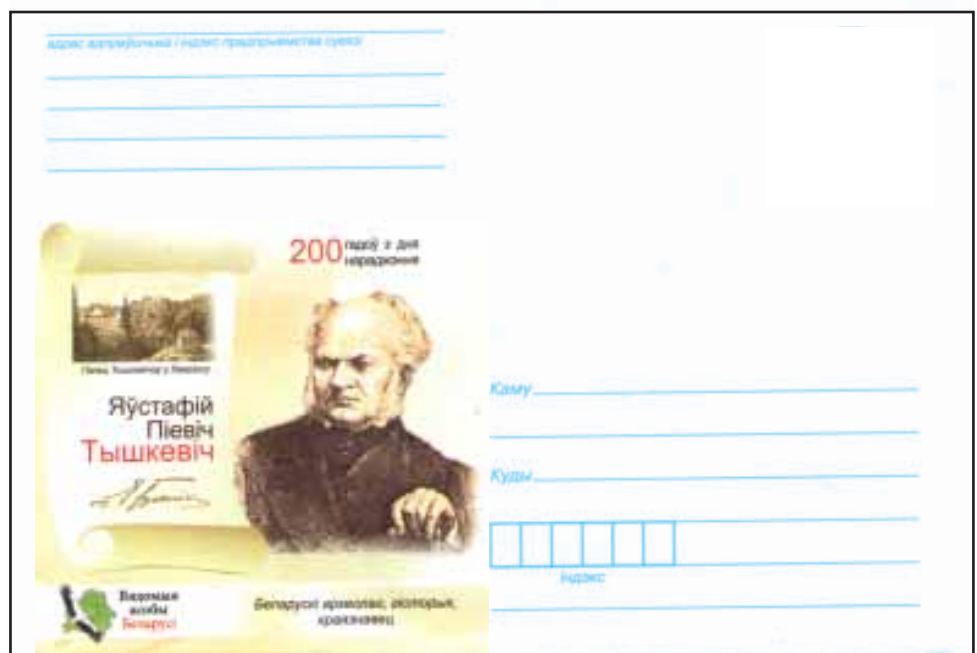
На хвалі нацыянальнага Адраджэння 80-90 гг. мінулага стагоддзя Іван Іванавіч актыўна далучаецца да грамадска-культурнага і палітычнага жыцця Беларусі. З першага дня існавання ТБМ імя Францішка Скарыны, ён адзін з адданных яго сяброў. Прымаў удзел у многіх акцыях гэтай арганізацыі.

Развітацца з Іванам Іванавічам, правесці яго ў апошні шлях прыйшлі шматлікія родныя, калегі, навучэнцы каледжа. Грамадзянская паніхіда прайшла ў рытуальнай зале па вуліцы Альшэўскага, 12. Восьмага траўня 2014 года адбылося адпяванне ў царкве вёскі Вішнявец, там жа на радзіме яго і пахавалі.

Няхай родная зямля будзе яму пухам, а душы лёгка ў нябёсах Бацькаўшчыны!

Алесь Чэчат.

Канверт да 200-годдзя Я. Тышкевіча

"Белпошта" выпусціла мастацкі канверт да 200-годдзя дня нараджэння **Яўстафія Тышкевіча** *Яўстафія Певіч (18.04.1814, цяпер г. Лагойск Менскай вобл. - 08.09.1873) - беларускі археолаг, гісторык, краязнавец, адзін з заснавальнікаў беларускай навуковай археалогіі. Ганаровы член Пецярбургскай АН, Лонданскага археалагічнага інстытута. Заснавальнік і старшыня Віленскай археалагічнай камісіі. З 1855 г. папярэднік Віленскага музея старажытнасцей, які стварыў на аснове ўласных археалагічных калекцый.*

На канверце: рэпрадукцыя гравюры Н. Орды "Палац Тышкевічаў у Лагойску" і рэпрадукцыя графічнага твора А. Рагульскага.

Леанід Лаўрэш

Стыль функцыяналізму ў Лідзе да 1939 г.

(Заканчэнне. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Яўрэйская школа

Па вуліцы Садовай знаходзілася адкрытая Тарбутам школа другой ступені, так званая "Тарбут-школа". Ад гэтай школы да нашага часу захавалася бакавая сцяна, да якой пасля вайны была зроблена дабудова (гэты велічная фасадная сцяна знаходзіцца зараз за гарадской бібліятэкай, гэтая сцяна - адзінае, што засталася ад пабудовы старога цэнтра горада). Гэтую Тарбут-школу, дырэктарам якой быў Ханан Ілютовіч, наведвала 500 вучняў, пры канцы 1930-х гг. стары будынак стаў замалы і яўрэйская грамада пачала будаваць трохпавярховую новую "Тарбут-школу". "Новая школа ў Лідзе. Па вуліцы Касцюшкі адбылася ўрачыстая закладка каменя пад гмах яўрэйскай школы, якую будзе Аб'яднанне яўрэйскіх школ у Лідзе".

Былы жыхар Ліды Якаў Ілютовіч пісаў: "Будаўнічы камітэт быў абраны, з прадаўжэння "Тарбуту" і бацькоў. ... Будаўнічая пляцоўка была набыта бясплатна ў магістрата недалёка ад дзяржаўнай польскай школы. Яўрэйскае насельніцтва Ліды давала грошаў колькі могло. Сегал даваў цэглу з сваёй фабрыкі, тартакі давалі дрэва, а жалеза дала фабрыка Чартока-Штэйнберга. Мецэнаты-купцы Шымон Пупко і Пінхас Рабіновіч далі цэмент. ... З вялікім напружаннем была пабудавана трохпавярховая школа з залай для гімнастыкі

Сцяна былой "Тарбут-школы"

"Тарбут-школа", цяпер Дзіцячая школа мастацтваў

Паліклініка

і цёплым туалетам. Адбылося вялікае навастанне, на якое было запрошаны шмат гасцей, асобна для бацькоў зроблі пасядзелкі з "тортам і каньяком". ... Гэта было вялікае свята. ... Школа перажыла школы, якую будзе Аб'яднанне яўрэйскіх школ у Лідзе".

Цяпер тут знаходзіцца Дзіцячая школа мастацтваў. Пабудова моцна зменена рамонтам да Дажынак 2010 г.

Паліклініка

Гэты будынак на вулгу сучасных вуліц Кірава і Перамогі на карце горада 1939 г., якая надрукаваная ў канцы кнігі Я. Ярмонт "В тени замка Гедемина" пазначана як "Паліклініка", але ўпэўненасці ў гэтым няма, бо ў 1938-39 гг. паліклініка будавалася каля сучаснай бальніцы.

Захаваны камін на другім паверсе сучаснага будынка паліклінікі

Цяпер у гэтым будынку знаходзіцца розныя медычныя ўстановы горада. Але будавалася гэты гмах з іншымі мэтамі. У лістападзе 1937 г. віленская газета "Слова" пісала: "Будзе наважны гатэль. Пры збегу вуліц Школьнай і Фалькоўскага, жыхар Жалудоцкай гміны Ян Урбановіч, у адпаведнасці з апошнімі архітэктурнымі патрабаваннямі, прыступіў да пабудовы вялікага мураванага чатырохпавярховага гмаха, у якім плануе размясціць кінатэатр, рэстаран і гатэль для прыездных. Трэба адзначыць, што гатэльная справа ў Лідзе з'яўляецца вялікай баячкай, бо дагэтуль гатэляў не хапае".

У адным з памяшканняў гэтага будынка да нашага часу захавалася камін.

Прыватныя дамы

У Лідзе захаваліся чатыры жыллыя дамы ў стылі функцыяналізму. На жаль, знешні выгляд усіх гэтых будынкаў незваротна зменены падчас сучасных рамонтаў.

Пры канцы 1937 г. газета "Кур'ер Віленскі" пісала: "Разбудова горада Ліды ідзе хуткімі тэмпамі. Адначасова з будоўляй публічных (новая 7-мі класная агульнааду-

кацыйная школа на Слабадзе, гмах Пошты і Тэлеграфу) хутка з'яўляюцца прыватныя дамы. У апошні час з'явілася ў Лідзе некалькі ладных, эстэтычных і ў сучасным стылі пабудаваных дамоў. Два вельмі прыгожыя двухпавярховыя дамы пабудаваны на вуліцы Гарнянскай (Інтэрнацыянальнай, Л.Л.) - у месцы, дзе да гэтага часу былі толькі драўляныя дамкі і адзіны прыгожы трохпавярховы будынак пры вуліцы Сувальскай, які зойме Соцзабеспечэнне (Ubezpieczalnia Spoleczna)". У красавіку 1937 г. у адзін з гэтых дамоў пераехаў лідскі адзел "Кур'ера Віленскага": "7 красавіка пераехаў у д. 8 на вуліцы Гарнянскай (вугал з вуліцай Шаптыцкага, дом спадарыні Мейлун (р. Mejlunowej), тэл. 166", гэты адзел да гэтага часу месціўся па вуліцы

Міцкевіча 53. Аднак праз год журналісты з'ехалі з Гарнянскай, і адрас лідскага аддзела стаў: Замкавая 4/7 (тут раней была рэдакцыя "Лідскай зямлі"), тэл. 73. Нездарма кіраўніком лідскага аддзела "Кур'ера Віленскага" у тыя часы быў рэдактар "Лідскай зямлі" Уладзіслаў Абрамовіч. У двух дамах па вуліцы Інтэрнацыянальнай зараз шмат гадоў знаходзіцца скурна-венерычная бальніца.

Дарэчы, улетку 1938 г. Гарадская Рада вырашыла змяніць назву вуліцы Гарнянскай у Ягелонскую, аднак гэта рашэнне яшчэ неабходна было зацвердзіць павятовым уладам. У дакументах 1939 г. гэтая вуліца фігуруе яшчэ як Гарнянская.

Дамы спадарыні Мейлун, сучасная вуліца Астроўскага

Падобна на тое, што будынак былога Соцзабеспечэння (Ubezpieczalnia Spoleczna) - гэта надбудаваны на адзін паверх і дабудаваны з абодвух бакоў дом № 27 па вуліцы Савецкай. Прэса паведамляла пра пераезд Соцзабеспечэння ў новы будынак па вуліцы Сувальскай, 93, які належаў віцэ-бургамістру горада Ёдку.

Два дамы па вуліцы Сувальскай (Савецкай, № 32, 34) каля бровара будавалі напрыканцы 1930-х гадоў. За домам Са-

Дом віцэ-бургамістра горада Ёдкі, сучасная Савецкая, 27

Дамы на Савецкай 32, 34

Дом Савецкая 32 з адваротнага боку

векская 32, у бок бровара, знаходзіцца хлявушок, перад якім засталася дарожка, выкладзеная пліткай-брэчкчэй (ад італьянскага *brescia* - горная парода, складзеная з вуглаватых

абломкаў і сцэмантаваная). Такая плітка выраблялася ў горадзе ў межах адмысловай праграмы па барацьбе з беспрацоўем. "Кур'ер Віленскі" пісаў у лютым 1938 г.: "Дзве прамысловыя суполкі (кааператывы), якія будуць рабіць бетонныя і брукарскія работы, пачынаюць працаваць ў горадзе. Фонд Працы даў пазыку ў 4 000 зл. для будаўніцтва і закуп абсталявання для бетанярні і 2 000 зл. на арганізацыю брукарскай суполкі".

Захаваўся цікавы жылы дом-крама 1930-х гг. на Слабадзе, зараз тут магазін "Варшавянка".

Лідскія дамы пабудаваныя ў да 1939 г. у стылі функцыяналізму - стыльныя, прыгожыя пабудовы, якія ўпрыгожваюць наш горад.

Лідзія Савік
Шматгранны
талент*(Заканчэнне. Пачатак на ст. 7.)*

Гэта: "Шляхам адраджэння" (1977), "Вечна жыве Беларусь" (2003), "Ахвярую сваім "Я" (1998), "Браты Гарэцкі" (2009), "Акадэмік Гаўрыла Гарэцкі і Украіна" (2009), "Акадэмік Гаўрыла Гарэцкі: Успаміны, артыкулы, дакументы. Да 100-годдзя з дня нараджэння" (2000), "Гаўрыла Гарэцкі. Выбранае" (у серыі "Беларускі кнігазбор" - 2002), "Акадэмік Яншин - дорогой мой учитель и друг" (2005), і інш.

Немагчыма пералічыць колькі напісана артыкулаў літаратурнай тэматыкі, праведзена больш за 20 штогадовых Гарэцкіх чытанняў. Радзім Гаўрылавіч першы даследаваў па архівах КДБ апошнія гады жыцця Максіма Гарэцкага, пабываў на месцы яго расстрэлу ў Вязьме, дзе цяпер устаноўлены помнік выдатнаму пісьменніку, апублікаваў вынікі сваіх пошукаў.

Сам Радзім Гаўрылавіч у сваім жыцці вызначае тры асноўныя этапы:

1) Расійскі - станаўленне, гартаванне (Беламорска-Балтыйскі канал і эвакуацыя з маці ў час вайны, вучоба ў нафтавым тэхнікуме і ў Нафтавым інстытуце ў Маскве - 20 гадоў);

2) Маскоўскі (праца ў Геалагічным інстытуце АН СССР - 20 гадоў);

3) Менскі, беларускі (праца ў Інстытуце геахіміі і геофізікі АН Беларусі - 40 гадоў).

Кожны этап па-свойму цікавы, павучальны і запамінальны, але і ў бацькі, і ў мяне самыя шчаслівыя і плённыя-апошнія, менскія, калі родная зямля Бацькаўшчыны натхняла, давала сілы, і, нягледзячы на змрочныя моманты антыбеларушчыны, захоўвала надзею на лепшую будучыню...

Вось ужо сапраўды, кажучы словамі Васіля Быкава "Гарэцкія - незвычайны феномен..."

"Божа, пашлі на кожнае пакаленне беларусаў па сям'і Гарэцкіх, - сведчыць адзін з запісаў у кнізе наведвальнікаў музея-сядзібы Максіма Гарэцкага.

Радзім Гарэцкі - годна, адказна, таленавіта працягвае справу роду Гарэцкіх.

Мы можам ганарыцца, што ён наш сучаснік, што можам сустракацца, бачыць, слухаць яго выступленні, звяртаць, спраўджаваць свае думкі з яго роздумам, чытаць яго кнігі з адчуваннем радасці, удзячнасці за тое, што такія людзі - высокай духоўнасці, чалавечнасці, мудрасці - ёсць у нашым беларускім жыцці.

Батлейка ў Русінах

3 траўня ў Русінах, на сядзібе Баранавіцкай гарадской арганізацыі "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" (вёска Русіны, вуліца Сасновая, 5), адбыўся выступ стародаўняга беларускага тэатра "Батлейка пана Скіргайлы". У святочным мерапрыемстве ўдзельнічала каля 80 аматараў лялечнага тэатру.

Праўда, грунтоўная і працяглая лекцыя пана Скіргайлы на тэму батлейкі, яе традыцый, сімволікі і гісторыі, сувязі з містыкай, рэлігіяй і архі-

тэктурай і інш. прымусіла немалую колькасць гледачоў, у першую чаргу дзяцей, вабіць час не ў памяшканні, а ў дзіцячых гульнях і забавах на тэрыторыі сядзібы.

З пачаткам менавіта батлейкі сумны настрой прысутных хутка ўзняўся. Яскравы, прыгожы і вельмі артыстычны выступ маладых артыстаў, без перабольшвання, не пакінуў абыякавым аніводнага гледача.

Віктар Сырыца,
г. Баранавічы.

Мікола Трафімчук: "Трыумф - 50: Выбранае"

"Трыумф - 50: Выбранае" - пад такой назвай выдадзена апошняя кніга паэта Міколы Трафімчука - ураджэнца плоднай на таленты Драгачынскай зямлі. Яна надрукавана ў мінулым годзе ў выдавецтве ТАА "Смэлтак" накладам 100 экзэмпляраў, 248 старонак. На франтальным баку вокладкі партрэт паэта і ніжэй васьмірадкоўе:

*Было салодка, кісла, горка;
Лёсу бачыўся абрыс...
Жыццё разбеглася на горку,
На горцы стала -
страіна ўніз...*

*Самаахвярна і шалёна
Я жыву на стомленай зямлі.
Кахаў, спяваў, пісаў натхнёна,
А прагу жыць не наталіў...*

Анатацыя літаратурна-мастацкага выдання гаворыць:

"Змест гэтай кнігі складаюць творы аўтара, які друкаваліся раней у яго шматлікіх паэтычных зборніках, і тыя, якія да гэтага не былі яшчэ выдадзены".

Пачынаецца "Трыумф - 50: Выбранае" з уступнага слова пісьменніка Міколы, Адама "А прагу жыць не наталіў..." (Трыяда творчасці Міколы Трафімчука), дзе былі акрэслены тры адметнасці яркага таленту паэта: афарыстычнасць, самакрытычнасць, духоўнасць.

У дадзенай кнізе сабраны лепшыя творы мастака слова за зборнікаў: "Траекторыя" (1976), "Найперш мы - ліцвіны" (1996), "Трын-трава. Прамовы пра мову" (1996), "Беларушчына" (2002), "Час анёла"

(2007), "Надвор'е назаўтра" (2009), які пачынаецца з верша "... Шчасце нарадзіцца беларусам...":

*Нарадзіцца беларусам і часце!
І намерці ім - ічаслівы лёс!*

Прадстаўлены ў выданні творы з 2-х будучых паэтычных зборнікаў "Тут і там", "Няправільныя вершы", з іх мне карціць працытаваць гэты здабытак:

Ісціна
*Ці радасць,
ці крыўдлівая нягода -
Будзь стрыманы
ў пачуццях удвая.
Ніхто не можа
ісцінай валодаць,
Таму яна - у кожнага свая.
Таму паводле нораву і лёсу
З нас мае кожны ісціну сваю...*

*У ісціны высокія нябёсы -
Сакрэты асірожна выдаюць.*

І яшчэ. У "Трыумфе - 50" ёсць раздзелы "Паэмы" ("Нэндза, альбо Гора лукавае", "Дрэва грахоў", "Біяграфія душы", "Снежаньскія мроі рахманца ва ўрочышчы Ліпча (паміж вёскамі Осаўцы, Гута і Клімянцінава), дзе нарадзіўся мастак слова, тут прайшло - прабегла яго маленства і амаль усё дзяцінства (фота з рэпрадукцыі карціны пісьменніка Адольфа Варановіча); Ульяна Данілаўна і Якім Ціханавіч Млынцы - ба-

булька і дзядуля паэта, хата ў в. Клімянцінава, дзе да 1962 года жылі бацькі паэта, і самі яны - Марыя Якімаўна і Мікалай Бардзеевіч Трафімчукі, усяго іх - 25.

Ці адбыўся трыумф ад "Трыумф - 50" у Міколы Трафімчука. Несумненна, адбыўся сапраўдны і магутны паэтычны пуд! Закрываю кнігу нашай сённяшняй Постаці, а ў маёй душы гучаць яго жыватворныя словы:

*Наша мова павінна чуцца,
Жыць і слухацца на Зямлі,
Бласлаўляць на святыя пачуцці
І звінець, і грывець дзе - калі...*

*Наша мова - зусім не прамовы,
Абяцанні ды звон - пустазвон,
А жывыя, святальныя словы,
Дараваныя Богам спакон.*

Міхась Угрынскі,
г. Баранавічы.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік**Рэдакцыйная калегія:**

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі,
Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка,
Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Алег Трусаў.
<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 19.05.2014 г. у 10.00. Замова № 1582.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 5600 руб., 3 мес. - 16800 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для поштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by